Классик ирсимизи өјрəнирик

Фиридунбəј Көчəрлинин библиографик фəалијјəти

Азəрбајчанда библиографија иши јалныз Бөјүк Вəтəн мүһарибəсиндəн сонра һəгиги инкишаф јолуну тапа билмишдир. Бу дөврдəн башлајараг республикамызда ихтисаслы библиографлар һазырланмышдыр. Мүхтəлиф јазычы вə шаирлəримиз һаггында шəхси библиографијалар тəртиб олунмуш вə бу сəнəтин нəзəри мəсəлəлəринə аид китабчалар, елми мəгалəлəр јазылмышдыр.

Тəəссүф ки, Азəрбајчанда библиографија ишинин тарихинə, јахуд нəзəри вə практики мəсəлəлəринə һəср олунмуш јазыларда Фиридунбəј Көчəрлинин библиографик фəалијјəти индијə гəдəр əксини тапа билмəмишдир. Тəдгигат сүбут едир ки, Ф. Көчəрли көркəмли əдəбијјатшүнас олмагла бəрабəр, һəм дə азəри əдəбијјатынын илк библиографы иди. Алимин библиографик фəалијјəтинин һəртəрəфли өјрəнилмəси Азəрбајчанда бəдии əдəбијјат вə əдəбијјатшүнаслыг библиографијасы тарихи үчүн олдугча əһəмијјəтлидир.

Ф. Көчəрлинин библиографик фəалијјəтини ајдынлашдырмаг үчүн, онун тəртиб етдији икичилдлик «Азəрбајчан əдəбијјаты тарихи материаллары» адлы əсəрин үзəриндə дајанмаг лазым кəлир.

XX əсрə гəдəр кениш бир дөврү əһатə едəн «Азəрбајчан əдəбијјаты тарихи материаллары»ны көздəн кечирдикдə ајдын олур ки, Ф. Көчəрли чохлу библиографик мə'хəз охумуш вə зəнкин материаллар топламыш, бу ишдə библиографијанын чох мүһүм бир принсипиндəн истифадə етмишдир. Мəсəлəн, о, материалларыны системлəшдирəркəн илк нөвбəдə хронолоҗи гајдаја риајəт етмишдир. Башга диггəти чəлб едəн чəһəт «Азəрбајчан əдəбијјаты тарихи материаллары» китабынын əввəлинə верилмиш адлар көстəричисидир. Ф. Көчəрли һəмин көстəричидə китаба дахил етдији һəр мүəллифə хүсуси нөмрə вермишдир. Бу нөмрə васитəсилə охучу лазым олан шаир, јазычы һаггында мə'луматы китабда тез тапа билəр,

Ф. Көчəрли көстəричини тəртиб едəркəн илк нөвбəдə Азəрбајчан əдəбијјаты тарихи илə мəшғул олан мүхтəлиф охучу групларыны нəзəрдə тутмушдур. Бундан əлавə, адлар көстəричисиндəн өјрəнмəк олур ки, һəр чилдə нечə нəфəр мүəллифин ады дахил едилмишдир. Мəсəлəн, биринчи чилдин биринчи һиссəсинə 40, икинчи һиссəсинə 31, икинчи чилдин биринчи һиссəсинə 30, икинчи һиссəсинə исə 25 мүəллифин ады дахил едилмишдир. Белəликлə, Ф. Көчəрлинин тəртиб етдији икичилдлик «Азəрбајчан əдəбијјаты тарихи материаллары»на 126 мүəллиф һаггында мə'лумат дахил едилмишдир.

Ф. Көчəрлинин китабда вердији чоғрафи бөлкү даһа мараглыдыр. Бу бөлкү белəдир: «Кəнчə», «Ширван вə Шамахы», «Гарабағ—Шуша шəһəри», «Дəрбəнд шаирлəри», «Губа», «Ирəван». Адлар көстəричиси, мүəллифлəрин хронолоҗи гајдада верилмəси вə чоғрафи бөлкү бизи белə бир гəнаəтə кəтирир ки, Көчəрли башга диллəрдə тəртиб олунмуш библиографик васаити дəриндəн өјрəниб өз ишиндə онларын тəчрүбəсиндəн истифадə етмишдир.

Ф. Көчəрлинин библиографик фəалијјəтиндəки үстүн чəһəт бир дə бурасындадыр ки, о, китаба дахил етдији шаирлəрин тəкчə тəхəллүслəрини дејил, ад вə фамилијаларыны да там шəкилдə вермишдир. Демəли, бу ишлə дə мүхтəлиф охучу групларынын кəлəчəкдə чəтинлик чəкəчəклəрини нəзəрдə тутмушдур.

Тəəссүфлə гејд етмəк лазымдыр ки, классиклəримиз һаггында тəртиб едилмиш индики библиографијаларда кизли тəхəллүслəр ачылмыр. Бу, олдугча зəрури бир мəсəлəдир. Чүнки тəхəллүслəр инди əдəбијјатшүнас вə библиографлар тəрəфиндəн ачылмаса, кəлəчəк охучуларын иши даһа да чəтинлəшəчəкдир.

Ф. Көчəрлинин архивиндə сахланылан бир библиографик көстəричи дə мараглыдыр. О, Азəрбајчан əдəбијјатына даир материаллар топлајаркəн бүтүн мүасирлəри илə јазышмышдыр. Мүəллиф бу мүнасибəтлə доггуз јүзə гəдəр мəктубу əһатə едəн көстəричи тəртиб етмишдир. Көстəричидə Ф. Көчəрли əсил библиограф кими һəрəкəт етмиш вə бə'зи мəктублара јығчам аннотасија вермишдир. Аннотасијада мəктубларын гыса мəзмуну илə таныш олмаг мүмкүндүр. Ф. Көчəрли јени чыхан һəр һансы китабы тəһлил едəркəн дə Азəрбајчан əдəбијјатынын кəлəчəк инкишафына көмəк етмəк мəгсəдини күдүрдү. Одур ки, алимин библиографик фəалијјəти онун јаздығы рессензија вə мəгалəлəри илə əлагəлəндирилмəлидир. Чүнки Ф. Көчəрли ингилаба гəдəрки дөври мəтбуатымызын тəнгид вə библиографија шə'бəсиндə ардычыл чыхыш едирди.

Шүбһəсиз ки, Азəрбајчанда бəдии əдəбијјат вə əдəбијјатшүнаслыг библиографијасы кəлəчəкдə мүтəхəссислəр тəрəфиндəн даһа əтрафлы тəдгиг олунаркəн Ф. Көчəрлинин библиографик фəалијјəти диггəт мəркəзиндə дурачагдыр.

Фəрман БАЈРАМОВ